

САМОСТІЙНА РОБОТА У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Постановка проблеми. Формування майбутнього фахівця в сучасному суспільстві тісно пов'язане зі становленням його як цілісної, творчої особистості з нестандартним мисленням, професійно компетентного, а також з якісною фаховою підготовкою, здійснюваною у системі вищої освіти. Саме для формування професійної компетенції майбутніх фахівців, слід застосовувати в процесі підготовки різноманітні методи та засоби навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню організації самостійної роботи студентів (СРС) присвячені публікації Т. П. Агапової, В. К. Буряка, І. В. Гавриш, В. І. Євдокимова, В. А. Козакова, Л. Г. Кайдалової, П. І. Підкасистого, В. П. Черних, І. А. Зупанця та ін. [4, 6].

Метою самостійної роботи, як зазначають Т. П. Агапова, В. І. Євдокимов та ін., є втілення в життя принципу індивідуального підходу до навчання, більш того, регламентована навчальним планом і здійснювана під керівництвом викладача, самостійна робота може стати найефективнішим методичним засобом реалізації цього принципу [5].

Так, відомий учений-педагог П. І. Підкасистий зазначає, що самостійна робота є таким засобом навчання, який у кожній конкретній ситуації засвоєння відповідає конкретній дидактичній меті та її завданню; формує на кожному етапі в того, хто навчається, необхідний об'єм і рівень знань, навичок і вмінь для вирішення певного класу пізнавальних завдань і відповідно просування від незнання до знання, від нижчих до вищих рівнів розумової діяльності; виробляє в тих, хто навчається, психологічну установку на систематичне поповнення своїх знань і формування вмінь орієнтуватись у потоці наукової та політехнічної інформації при вирішенні нових пізнавальних завдань; є важливою умовою самоорганізації і самодисципліни в оволодінні методами пізнавальної діяльності; є важливим знаряддям педагогічного управління самостійною пізнавальною діяльністю [4].

В. П. Черних, Л. Г. Кайдалова та ін. наголошують на необхідності чіткого планування, організації та контролю самостійної роботи студентів і серед основних форм виокремлюють аудиторну та позааудиторну СРС. Серед основних форм аудиторної та позааудиторної самостійної роботи автори виділяють такі: робота з навчальною літературою, робота з конспектами лекцій; виконання завдань, розв'язування задач, підготовка рефератів, повідомлень, доповідей, підготовка до тестового та інших форм контролю, заповнення таблиць тощо. На думку вчених, самостійна робота є основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять, без участі викладача [6].

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення ролі самостійної роботи у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців, оскільки серед великої кількості різноманітних форм, методів та засобів навчання важливе місце займає самостійна робота студентів.

Співвідношення обсягів аудиторних занять і самостійної роботи студентів визначається з урахуванням специфіки та змісту конкретної навчальної дисципліни, її місця, значення і дидактичної мети в реалізації освітньо-професійної програми, а також питомої ваги в навчальному процесі практичних, семінарських і лабораторних занять.

У дослідженнях, присвячених плануванню та організації самостійної роботи, розглядаються загальнодидактичні, психологічні, організаційні, методичні, логічні та інші аспекти цієї діяльності, розкрито багато сторін досліджуваної проблеми, особливо в традиційному дидактичному плані. Проте особливої уваги вимагають питання мотиваційного, процесуального, технологічного забезпечення самостійної аудиторної та позааудиторної пізнавальної діяльності студентів – цілісна педагогічна система, що

враховує індивідуальні інтереси, здібності та схильності тих, що навчаються.

Виклад основного матеріалу. Одним із основних завдань організації самостійної роботи є створення дидактичних для психологічного типу умов розвитку інтелектуальної ініціативи і мислення на заняттях будь-якої форми. Основним принципом організації самостійної роботи повинен стати перехід усіх студентів на індивідуальну роботу з переходом від формального виконання певних завдань при пасивній ролі студента до пізнавальної активності з формуванням власної думки при вирішенні поставлених проблемних питань і завдань.

При формуванні професійної компетенції майбутніх медичних сестер у коледжі метою самостійної роботи є : навчити їх осмислено і самостійно працювати спочатку з навчальним матеріалом, потім із науковою інформацією, закласти основи самоорганізації і самовиховання з тим, аби виховати вміння надалі безперервно підвищувати свою кваліфікацію протягом професійної діяльності.

На наш погляд, можливі такі основні напрями побудови навчального процесу на основі самостійної роботи студента: перший – це збільшення ролі самостійної роботи в процесі аудиторних занять. Реалізація цього шляху вимагає від викладачів розробки методик і форм організації аудиторних занять, здатних забезпечити високий рівень самостійності студентів і поліпшення якості підготовки; другий – підвищення активності студентів за всіма напрямками самостійної роботи у поза аудиторний час. Підвищення активності студентів при роботі у поза аудиторний час пов'язане з рядом труднощів. У першу чергу це неготовність до нього як більшості студентів, так і викладачів, причому і в професійному і в психологічному аспектах. Крім того, існуюче інформаційне забезпечення навчального процесу недостатнє для ефективної організації самостійної роботи медичних сестер.

Вирішальна роль в організації самостійної роботи студента належить викладачеві, який повинен працювати не просто зі студентом, а з конкретною особою, з її сильними і слабкими сторонами, індивідуальними здібностями і схильностями. Завдання викладача – побачити і розвинути кращі якості студента як майбутнього фахівця.

Відомо, що навчальний процес у вищій школі – це не лише повідомлення і засвоєння знань, прищеплення вмінь і навичок, це складна система організації, управління і розвитку пізнавальної діяльності студентів, це процес різнобічного формування фахівця вищої кваліфікації. Така система вимагає чіткої організації, функціонування, усебічної методологічної аргументованості, глибокого аналізу умов свого розвитку. А це, у свою чергу, викликає необхідність засвоєння майбутніми фахівцями новітніх знань науки і техніки, ознайомлення із сучасними інформаційними технологіями, а також максимального розвитку активності та самостійності студентів.

У сучасній дидактиці розглядаються різні аспекти самостійної роботи студентів. Як організаційні форми навчальної роботи у вищих навчальних закладах необхідно зазначити такі: лекції, семінари, практичні, лабораторні, індивідуальні, факультативні заняття, самостійна робота студентів, консультації. Вибір організаційної форми навчальної діяльності залежить від мети, завдань, специфіки кожної окремо взятої навчальної дисципліни, кожного окремого заняття.

Алексюк А. М. до основних форм самостійної роботи відносить роботу над підручниками, навчальними посібниками, першоджерелами на лекціях, семінарах і в позалекційний час (конспектування, реферування, складання тез); над документами; в лабораторіях, на практичних заняттях; розв'язування задач, виконання вправ; самостійні спостереження; підготовка доповідей; виконання різного роду індивідуальних завдань, курсових і дипломних проектів; залучення студентів до активної науково-дослідної роботи тощо [1].

Самостійну роботу студентів, на думку П. І. Підкасистого, необхідно розглядати як вид пізнавальної діяльності, що являє собою уже не педагогічне, а гносеологічне явище і виступає як специфічна форма навчального та наукового пізнання, внутрішнім змістом якого є самостійна побудова студентом способу досягнення цілей [4].

Позааудиторна самостійна робота з навчальної дисципліни вимагає від студентів щоденної самостійної роботи, яка виконується за завданнями викладача. Це завдання щодо підготовки до аудиторних занять, пошуково-аналітична та наукова робота. Всі завдання мають бути розроблені таким чином, щоб у процесі їх виконання безперервно поглиблювалися знання, розвивалося мислення, формувалися уміння та навички.

Рівень та складність завдань для самостійної роботи залежить від курсу навчання. Так, на 1 – 2 курсах самостійна робота має на меті поглиблення та закріплення знань та умінь, які студент отримує на лекціях і семінарах. Найдоцільнішими будуть такі форми проведення самостійної роботи, як пошук та огляд наукових джерел за заданою проблематикою, підготовка есе, формулювання понять, глосарію; виконання домашніх завдань до практичних занять, підготовка до семінарських занять різних видів.

За результатами самостійного вирішення завдань слід виставляти на кожному занятті оцінку. Оцінка попередньої підготовки студента до практичного заняття може бути зроблена шляхом експрес-тестування (тестові завдання закритої форми) протягом 5, максимум – 10 хвилин. Таким чином, при інтенсивній роботі можна на кожному занятті кожному студентові поставити принаймні дві оцінки.

За матеріалами модуля або розділу доцільно видавати студентові домашнє завдання і на останньому практичному занятті по розділу або модулю підвести підсумки його вивчення (наприклад, провести контрольну роботу в цілому по модулю), обговорити оцінки кожного студента, видати додаткові завдання тим студентам, які хочуть підвищити оцінку. Результати виконання цих завдань підвищують оцінку вже в кінці семестру, на заліковому тижні, тобто рейтингова оцінка на початок семестру ставиться лише по поточній роботі, а рейтингова оцінка на кінець залікового тижня враховує всі додаткові види робіт.

З різних форм СРС для практичних занять на старших курсах найкращим чином підходять "ділові ігри". Тематика гри може бути пов'язана з конкретними виробничими проблемами або носити прикладний характер, включати завдання ситуаційного моделювання за актуальними проблемами тощо. Мета ділової гри – в імітаційних умовах дати студентові можливість розробляти і приймати рішення.

При проведенні семінарів і практичних занять студенти можуть виконувати СРС як індивідуально, так і малими групами (творчими бригадами), кожна з яких розробляє свій проект (завдання). Виконаний проект (рішення проблемної задачі) потім рецензується іншою бригадою по круговій системі. Прилюдне обговорення і захист свого варіанту підвищують роль СРС і підсилюють прагнення до її якісного виконання. Ця система організації практичних занять дозволяє вводити в завдання науково-дослідні елементи, спрощувати або ускладнювати завдання.

Активність роботи студентів на звичайних практичних заняттях може бути посилена введенням нової форми СРС, сутність якої полягає в тому, що на кожне завдання студент отримує своє індивідуальне завдання (варіант), при цьому умова завдання для всіх студентів однакова, а вихідні дані різні. Перед початком виконання завдання викладач дає лише загальні методичні вказівки (загальний порядок рішення, точність і одиниці виміру певних величин, наявні довідкові матеріали і тому подібне). Виконання СРС на заняттях з перевіркою результатів викладачем привчає студентів грамотно і правильно виконувати технічні розрахунки, користуватися обчислювальними засобами і довідковими даними. Матеріал, що вивчається, засвоюється більш глибоко, у студентів змінюється ставлення до лекцій, оскільки без розуміння теорії предмету, без хорошого конспекту важко розраховувати на успіх у рішенні задачі. Це покращує відвідуваність як практичних, так і лекційних занять.

Інша форма СРС на практичних заняттях може полягати в самостійному вивченні принципів схем, макетів, програм тощо, які викладач роздає студентам разом із контрольними питаннями, на які студент повинен відповісти протягом заняття. Інформацію про тематику СРС студенти отримують безпосередньо від викладача. Викладач створює інформаційно-методичне забезпечення, яке містить: перелік тем і кількість годин на їх вивчення; методичні рекомендації до вивчення кожної теми; вказівки про додаткову

літературу, в якій можна знайти матеріал для самостійного опрацювання теми; інформаційний матеріал про особливості виконання СРС; завдання для самоконтролю; необхідну звітну документацію для контролю СРС.

Контроль самостійної роботи є формою зворотного зв'язку, джерелом інформації для викладачів про хід оволодіння студентами навчальним матеріалом, про повноту і якість його засвоєння. Контроль допомагає студентам критично оцінити свої досягнення й помилки та правильно оцінити свої досягнення та прорахунки, правильно організувати свою подальшу роботу, забезпечити її системність та регулярність. Ефективність самостійної роботи безпосередньо залежить від поєднання контролюючої діяльності викладача із самоуправлінням та самоконтролем студента.

Контроль СРС може бути як поточним, так і підсумковим. Після виконання позааудиторної самостійної роботи, студент здає викладачеві звітну документацію для контролю самостійної роботи. Студент доповідає викладачеві про виконану роботу, відповідає на контрольні запитання відповідно до теми. При модульній системі навчання теми позааудиторні самостійні роботи входять у модуль, контролюються після закінчення логічно завершеної частини лекцій та інших видів занять із певної дисципліни, їх результати враховуються під час виставлення підсумкової оцінки.

Самостійне вивчення теоретичного матеріалу з професійно орієнтованих дисциплін передбачає: ознайомлення з методичними рекомендаціями до теми; основну і додаткову літературу, в якій можна знайти матеріали для самостійного опрацювання теми; вивчення теми, з акцентом уваги на основних моментах; уміння доповісти матеріал, скласти план доповіді; знання відповідей на контрольні запитання до теми.

Під час самостійного відпрацювання практичних навичок майбутня медична сестра повинна: ознайомитись із правилами техніки безпеки при роботі в кабінеті до клінічної практики або тренажерному кабінеті; ознайомитися з інструкцією до виконання практичного навичка; чітко уявляти мету виконання практичної навички; вивчити інструкцію до виконання практичної навички; ознайомитися з потрібним для цього медичним інструментарієм та обладнанням або медичною документацією; зібрати необхідний набір інструментарію та обладнання; виконати практичні навички, керуючись алгоритмом до його виконання; закріпити практичні навички, виконавши його самостійно.

На старших курсах самостійна робота повинна сприяти розвитку творчого потенціалу студентів та реалізації професійних навичок. Завдання можуть мати як індивідуальний, так і груповий характер, оскільки реальні професійні умови у більшості випадків ґрунтуються на роботі у колективі. Практикуються такі форми самостійної роботи:

- аналітичний розгляд наукової публікації;
- презентація – вибір студентом певної теми чи проблеми для презентації та висловлення свого бачення, розуміння або нерозуміння цієї проблеми;
- підготовка аналізу конкретної виробничої ситуації, підготовка до ситуаційних вправ;
- підготовка до ділової гри, рольової або командної;
- підготовка групового проекту;
- практикум із навчальної дисципліни, тренінгові програми з використанням програмного забезпечення;
- виконання і захист науково-дослідної роботи.

Самостійна навчальна й науково-дослідна робота, як складник навчально-виховного процесу, виконується студентами під керівництвом викладача, що здійснює аудиторну роботу в цій навчальній групі. Викладачі для виконання студентами завдань по самостійній роботі розробляють методичні рекомендації з чітко складеними планами, списком літератури, коротким (тезисним) викладом теоретичного матеріалу.

Індивідуальні завдання сприяють поглибленому вивченню студентом теоретичного матеріалу, закріпленню й узагальненню отриманих знань, формуванню вмій використання знань для комплексного вирішення відповідних професійних завдань. Види, термін

виконання і захисту індивідуальних завдань із певних навчальних дисциплін визначаються їхніми робочими навчальними програмами та розкладом занять. Індивідуальні завдання виконуються студентами самостійно із забезпеченням необхідних консультацій науково-педагогічних працівників.

Науковою роботою займаються студенти, які мають здібності до аналітичної, творчої роботи. Вони беруть участь у наукових конференціях, олімпіадах, наукових семінарах, виконують завдання в межах наукових досліджень кафедр, працюють у наукових гуртках. Їхня творча самостійна робота регулюється рекомендаціями, порадами науково-педагогічних працівників, конкретними завданнями щодо виконання окремих видів діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження передбачають вибір, науково-методичне обґрунтування та впровадження в навчально-виховний процес ефективних форм та методів самостійної роботи студентів із метою формування професійних та особистісних компетентностей майбутніх медичних сестер.

Список використаних джерел

1. Алексюк А. М. Загальні методи навчання в школі / А. М. Алексюк. – 2-ге вид. перероб. і доп. – К. : Радянська школа, 1981. – 200 с.
2. Казаков В. А. Самостійна робота студентів як дидактична проблема / В. А. Казаков. – К. : Ротапринт, 1990. – 62 с.
3. Пидкасистый П. И. Организация учебно-познавательной деятельности студентов / П. И. Пидкасистый. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Педагогическое общество России, 2005. – 144 с.
4. Пидкасистый П. И. Психолого-дидактический справочник преподавателя высшей школы / П. И. Пидкасистый, Л. М. Фридман, М. Г. Гарунов. – М. : Педагогическое общество России, 1999. – 354 с.
5. Самостійна робота студентів із загальної педагогіки : посіб. для студ. 1 курсу / В. І. Євдокимов, Т. П. Агапова, І. В. Гавриш, Л. П. Харченко. – Х. : Основа, 1997. – 33 с.
6. Самостійна робота студентів : метод. рек. для викл. / В. П. Черних, Л. Г. Кайдалова, І. А. Зупанець [та ін.] – Х. : 1999. – 44 с.

Поєдинцева Л. Л.

Самостійна робота у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців

Розглянуто сутність поняття “самостійна робота”, зроблено аналіз особливостей самостійної роботи при формуванні професійної компетентності для підготовки майбутніх фахівців. При формуванні професійної компетентності в підготовці майбутніх фахівців враховано, що важливе значення має організація та контроль самостійної роботи. Проаналізовано ефективні форми самостійної роботи майбутніх медичних сестер.

Ключові слова: самостійна робота, завдання для самостійної роботи, контроль самостійної роботи, професійна компетентність, майбутні фахівці, організація.

Поєдинцева Л. Л.

Самостоятельная работа при формировании профессиональной компетентности будущих специалистов

Рассмотрено понятие “самостоятельная работа”, сделан анализ особенностей самостоятельной работы при формировании профессиональной компетентности для подготовки будущих специалистов. При формировании профессиональной компетентности у будущих специалистов учтено, что важное значение имеет организация и контроль самостоятельной работы. Проанализированы эффективные формы самостоятельной работы.

Ключевые слова: самостоятельная работа, задания для самостоятельной работы, контроль самостоятельной работы, профессиональная компетентность, будущие специалисты, организация.

L. Poedintseva

Independent Work in Forming the Professional Competence of Future Specialists

The conception of the concept of “independent work” is determined, the features of independent work of the formation of professional competence for the training of future professionals are analyzed. During the formation of professional competence in training of future specialists it is considered that the organization and control of independent work take importance place. The effective forms of independent work are analyzed.

Key words: independent work, exercises for independent work, control of independent work, professional competence, future specialists, organization.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2013 р.